(8) המשך שו"ת כתב סופר

והנה במושכל היה נראה לי מסברת חוץ דהראשון בוודאי שרי דלית ביה משום מקח וממכר דרש"י כ' בביצה ל"ז ע"א ב' טעמים באיסור מקח, א' משום ממצוא חפציך ודבר דבר או מגזירה שמא יכתוב וב' טעמים אלו לא שייכים הכא, משום ממצוא חפציך הא אינו ממצא חפציו בשבת דכבר נעשה הכל קודם שבת והזמן ממילא קאתי ונגמר מאליו, ומשום שמא יכתוב ג"כ לא שייך דאין דרך לכתוב בשעה שחל הקנין עי"ז אלא בשעה שעושים הקנין וקובעים הזמן ועיי' תוס' שם ד"ה והא מלוה קעביד, דאם גמרו דין בע"ש וכתבו הכל אין כאן חשש שמא יכתוב ומותר לדון בשבת. הגם דאסרו להקדיש וכו' אע"ג דלא שייך ביה משום ממצוא חפציך וגם ל"ש שמא יכתוב ואסרו משום לתא דמקח וממכר, וכ' רש"י דאין זה גזירה לגזירה דכולא חדא גזירה היא, היינו שמוציא מרשות לרשות מחזי כמקח וממכר, כיון שעושה מעשה כעין מקח וממכר שיוצא מזה ונכנס לזה, אבל בנדון שלנו דליכא הוצאה מרשות לרשות ע"י מעשה כלל בשבת ואינו מעשה הניכר ונראה, בוודאי אינו רק גזירה לגזירה לגזור כולי האי, ולכל א' מן הטעמים מסתבר דשרי,

אמנם כן כאשר עיינתי בספרי' מצאתי ראיתי קודם א' מדבר בדבר הזה ה"ה אא"ז זקני הגה"ג מהרע"א זצ"ל בתשובותיו בכתבים סי' קכ"ט,

עוד שם נתן ראיה אחת שמביא זקני מו"הג זצ"ל בתחלת התשובה ראיה להתיר חלות הקנין בשבת מתה"ד שהביא המג"א סי' של"ט ס"ק ח' דאסור לפדות בשבת אפי' בכלי דהוי כמקח וממכר, ואין לומר שיתן לכהן המעות בע"ש דאיך יעשה עם הברכות והסעודה הא יכול לפדות בע"ש והיינו שיחול הפדיון בשבת ש"מ דכה"ג במקח וממכר שרי אלו דבריו ז"ל ובסוף התשובה מסקנתו לאסור מראי' דמביא מירושלמי ולא זכר דברי עצמו בתחלה דמתה"ד מוכח דשרי וצ"ע על התה"ד:

ונלפע"ד דמתה"ד ראיה לאסור דצריך להבין, איך נדחה מצות פדיון הבן בזמנו משום הברכות דאין מעכבין וכ"ש הסעודה, וחביבה מצוה בשעתה וצ"ע, וצ"ל הא ר"ת ס"ל דבמקום מצוה מותר לקדש בשבת, ולדידי' ה"ה דמותר לפדות בשבת דבמקום מצוה לא גזרו, ולרש"י אסור, וצ"ל דתה"ד כרש"י ס"ל וי"ל גם לרש"י לא אסור אלא לקדש בשבת דאיכא משום שמא יכתוב זה לא התירו במקום מצוה, אבל לקדש בע"ש שיחול בשבת כשא"א לקדש בע"ש לאלוען, מותר כיון דליכא משום שמא יכתוב ואינו אסור אלא משום גזירה דדומה למקח וממכר והכניסו גם זה בכלל גזירה שיבא לקדש או למכור אבל במקום מצוה לא העמידו כ"כ דבריהם בגזירה זו ולכן היה מותר לפדות בע"ש שיחול בשבת, הגם דמקח וממכר של רשות כזה אסור, אבל במקום מצוה התירו הדבר, אלא כיון דא"א למיעבד המצוה כתקונה בע"ש משום הברכות והסעודה הניחו הדבר על הדין ולא התירו דבר זה במקום מצוה, ממילא ע"כ שתדחה עד אחר השבת, וא"ש דינו של התה"ד וממקום שהביא זקני זצ"ל ראיה להתיר, מצאנו ראיה מוכחת לאסור ועיי' היטב:

ולפי מה שהעליתי עפ"י תה"ד כשמקנה או מקדש מע"ש כדי שיחול בשבת דליכא משום שמא יכתוב רק משום דהוי כקונה קנין מותר במקום מצוה והקשינו על עצמינו מן הירושלמי דמקשה וכי קונין קנין בשבת והיינו דאסור לקדש בעיוה"כ כדי שיחול ביוה"כ והא במקום מצוה שרי, י"ל ע"ד שכתבנו לר"ת גם לרש"י דהא דמותר שבות כזה במקום מצוה דוקא לפדות בע"ש דמצוה דיליה ודכהן הוא לכן הי' מותר אם לא משום הברכה והסעודה דא"א לעשות וכמ"ש, אבל לקדש אשה בע"ש כדי שיחולו בשבת גם שבות כזה לא התירו משום איסור דידה שהוא שלא במקום מצוה וא"ש קושית הירושלמי כמובן ועיי':

ואלו הן פירות הנושרין מדברינו לדינא, א) לעשות קנין בע"ש שיחול בשבת מאליו אסור וכ"ש לעשות קנין ע"מ שיקיים התנאי שאסור לקיים התנאי בשבת, ב) שבות כזה שרי גם לרש"י במקום מצוה, אבל לקדש אשה בע"ש על דרכים הנ"ל אסור משום איסור (דידיה) ולר"ת תליא בסוגית ש"ס דילן וירושלמי, לירושלמי אסור ולש"ס דילן שרי, זהו הנלפע"ד בענין בעזרת החונן דעת,

(9) שו"ע או"ח ס' תמ"ד

ד יאחר

שאכל בשבת זה סעודת שחרית (טו) ינער המפה שאכלו בה ויקנח הקערות באצבעו ויטמנה מן העין עם שאר כלי החמץ ואם נשאר פת (טז) יכול ליתנו לא"י (ס) (יז) על מנת שלא לצאת בו (יח) לרשות הרבים (יט) דרך הערמה (כ) ודבר מועט:

משנה ברורה

(טו) אם יש לו חמץ הרבה בחדר מיוחד ושכח למכור אותו בע"ש (ט) צריך ליתנו במתנה לנכרי ויכול ליתנו לנכרי מכירו ומיודעו שיודע בו שיחזיר לו אחר הפסח רק דצריך להקנות לו בקנין המועיל דהיינו בהגבהה או במשיכה שימשכנו העכו"ם לרשותו ואם החמץ רב שא"א למושכו יקנה לו במסירת המפתח ואף שאסור ליתן מתנה בשבת לצורך מצוה מותר. ואם ירא ליתן במתנה שמא לא יחזירו לו (י) יש מהאחרונים שמצדדים דיכול גם למכור לעכו"ם ולא מיקרי מקח וממכר בשבת כיון שאינו עושה אלא להנצל מאיסור חמץ (יא)

אבל כמה אחרונים חולקים ע"ז ודעתם דמכירה אסור בכל גווני אפילו (יב) אינו לוקח מעות ממנו כלל אלא קוצץ עמו סכום המקח או מוכרו לו כשער שבשוק בלי קציצת סכום המקח ומקנה לו החמץ באחד מדרכי הקניה אע"פ שמכירה זו היא לצורך מצות ביעור חמץ לא התירו חכמים בשבת מקח וממכר גמור אפילו לצורך מצוה וכמו שנתבאר בסימן ש"ו סעיף ו' עיי"ש במ"ב:

(10) משנה ברורה ס' ש"ו סק"לג

והנה מקח וממכר אחד בפה ואחד במסירה אסור גזירה שמא יבוא לכתיבה. וגם אסור ליתן מתנה לחבירו דדמי למקח וממכר שהרי יוצא מרשותו אלא דבמתנה מותר כשהוא לצורך שבת ויו"ט כמש"כ סימן שכ"ג ס"ז וכן לצורך מצוה

(11) חק יעקב שם

[ח] ודבר מועט . ואם שכח למכור חמצו שיש לו בחדר מיוחד בע"ש צריך לתת בשבת במתנ' לעכו"ם החדר עם מסיר' המפתח ואפשר דאפילו מכיר' ג"כ שרי ולא הוי כמקח וממכר דאסור בשבת כיון שאינו עושה רק לינצל מאיסור חמץ וכה"ג כתבו תוספת בעירובין דף ס"ו ד"ה יפה דמותר לשכור רשות מעכו"ם בשבת ולא הוי כמו"מ לפי שאין עושין אלא להתיר טלטול כמבואר לעיל סי' שפ"ב ושפ"ג ע"ש אך מכל מקום היכי דאפשר במתנ' עבדינן אם ידע שהעכו"ם יחזור לו אחר פסח כמבואר לקמן סי' תמ"ח :

שער הציון שם

(י) ח"י והעתיקו הא"ר ודה"ח ע"ש: (יא) הגר"ז בסימן תמ"ח אות ט"ז וכן הניח הפמ"ג במשב"ז דין זה בצ"ע ע"ש מה שדחה ראית הח"י וכן הבית מאיר באה"ע סימן קל"ו השיג על הח"י ודחה ראיתו והסכים עמו הרב כתב סופר ומובא בהגהת חתם סופר:

(12) אליהו רבה שם

אם שכח למכור חמצו שיש לו בחדר מיוחד בערב שבת יתן בשבת לכותים החדר עם מסירת המפתח ואם אי אפשר במתנה ימכור ולא הוי כמקח וממכר דאין עושה רק לינצל מאיסור חמץ.

(13) תוס' עירובין דף סו.

יפה עשיתם ששכרתם · לא דמי למקח וממכר ליאסר בשבת דלא הוי אלא כמתנה בעלמא שאין עושין אלא להתיר טלטול: